

بررسی عوامل مؤثر بر تجهیز منابع و جذب سپرده‌ها در بانک‌های دولتی

مورد بررسی: بانک‌های دولتی استان گیلان

دکتر محمدحسن قلیزاده - استادیار دانشکده علوم انسانی دانشگاه گیلان
حامد شعبانی کاکرودی - کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی

چکیده

نظام بانکی در اقتصاد کشور، مسوولیت بسیار سنگینی دارد و یکی از مهمترین ارکان اقتصادی کشور محسوب می‌شود. رشد و شکوفایی یا رکود اقتصادی کشورها نیز با طرزکار مؤسسات مالی، به‌ویژه بانک‌ها، ارتباط تنگاتنگی دارد. در واقع، اعتبارات اعطایی بانک‌ها، منبع اصلی تقاضای محصولات، خدمات و وام‌های آنها، منبع ایجاد اعتبار برای بسیاری از واحدهای اقتصادی، از جمله خانوار، مشاغل، شرکت‌ها و دولت است. بنابراین، فعالیت بهینه بانک‌ها و استفاده موثر از سرمایه و تجهیز آن، در فعالیت بخش‌های مختلف اقتصادی و به‌طور کلی، در اقتصاد کشور بسیار مهم است. هدف اصلی این پژوهش، بررسی کلیه شعب بانک‌های دولتی استان گیلان و شناسایی برخی از عوامل مؤثر در تجهیز منابع، با هدف کمک به سودآوری و بهره‌وری بیشتر بانک‌هاست.

واژگان کلیدی: سپرده، سود سپرده‌ها، تسهیلات، بانک و بانک‌های دولتی

جامعه امروز از بانک‌ها انتظار دارد که ضمن کوشش در جذب سپرده‌ها، سالم‌ترین روش تخصیص اعتبارات به بخش‌های مختلف اقتصادی را انتخاب نمایند.

مقدمه

در دنیای پیچیده تجارت و بازرگانی، انباشت سرمایه، از ارکان اساسی ساماندهی، تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی اقتصاد کلان جامعه محسوب می‌شود. بانک‌ها نیز به‌نوبه خود از ابزارهای مهم انباشت سرمایه بشمار می‌روند. اقدام بانک‌ها در جمع‌آوری سپرده‌ها و به‌جریان‌انداختن آن در فعالیت‌های اقتصادی، سبب انتقال سرمایه از یک گروه غیرفعال (سپرده‌گذاران) به گروه دیگر که در امر اشتغال فعالیت دارند، می‌شود و بانک‌ها واسطه و عامل بین این دو گروه هستند. جذب چنین سپرده‌هایی، نیازمند اتخاذ شیوه‌ها و روش‌های خاص خود است. به تعبیر دیگر، عواملی در جذب سپرده‌ها مؤثرند که تا حد امکان باید از آنها بهره گرفت. هر اقتصاد پولی، دارای یک سیستم مالی می‌باشد که بانک‌ها رکن اساسی این سیستم مالی هستند. امروزه از بانک‌ها - به واسطه ارائه خدمات مالی اعتباری متنوع و عریض - با عنوان سوپرمارکت خدمات مالی یاد می‌شود. تداوم حیات بانک موکول و منوط به جذب سپرده‌ها است. در واقع، جذب سپرده، محور و ستون عملیات بانکداری را تشکیل می‌دهد. انجام سایر وظایف و عملیات بانکی منوط به جذب سپرده می‌گردد. به عبارتی، این وظیفه اساسی مقدم بر سایر وظایف بانکی می‌باشد. [۴]

حال به جهت اهمیت این موضوع و برای آشنایی با عملکرد بانک‌ها در این مورد، قدم به یک مجموعه بانک‌ها گذاشته‌ایم تا با بررسی دقیق و با استفاده از آمار و ارقام موجود و همچنین با یاری کارشناسان زبده بانکی، بتوانیم برخی از عوامل مؤثر در جذب سپرده‌ها را شناسایی کنیم و از این طریق، راه‌های کارآترشدن یک مؤسسه مالی را بیابیم.

بیان مساله و اهمیت موضوع

رشد و شکوفایی یا رکود ساختار اقتصادی کشورها، با طرزکار مؤسسات بانکی ارتباط نزدیک دارد. نظام بانکی، خدماتی را عرضه می‌کند که بدون آن نظام اقتصادی کشور از حرکت بازمی‌ماند. سرمایه موجود در بانک‌ها منبع اصلی خرید محصولات و خدمات و وام‌های اعطایی آنها، منبع ایجاد اعتبار برای تمامی واحدهای اقتصادی مانند خانواده‌ها، مشاغل، شرکت‌ها و دولت است. بنابراین، فعالیت بهینه بانک‌ها، در فعالیت‌های مختلف اقتصادی کشور بسیار مهم است. [۵]

بانک‌های تجاری، مؤسسات مالی هستند که وجوه را کد مردم را جذب می‌کنند و به‌تجار و سایر متقاضیان تسهیلات مالی می‌دهند. در واقع، بانک‌ها با عملیات خود موجب انتقال منابع مالی از اشخاصی که به علل مختلف - از جمله دانش

فعالیت بهینه بانک‌ها و استفاده مؤثر از سرمایه و تجهیز آن، در فعالیت بخش‌های مختلف اقتصادی و به‌طور کلی، در اقتصاد بسیار مهم است.

باشد. [۱] یادآوری می‌کند که جامعه آماری این پژوهش، دربرگیرنده کل بانک‌های کشور است. نمونه هم عبارت است از تعداد محدودی از آحاد جامعه آماری که بیان‌کننده ویژگی‌های اصلی جامعه باشند. نمونه آماری این پژوهش، کلیه شعب بانک‌های دولتی استان گیلان است که در این پژوهش به بررسی آنها می‌پردازیم.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

با توجه به این که هدف پژوهش حاضر، بررسی و توصیف واقعی و منظم عوامل مؤثر در تجهیز منابع در بانک‌های استان گیلان و تحلیل میزان همبستگی این عوامل و رشد سپرده‌ها در بانک‌های مذکور و تعمیم آن به نظام بانکی کشور می‌باشد، لذا به منظور حصول نتیجه مناسب و استحکام پژوهش، از دو روش تحقیق توصیفی و استنباطی و به‌طور تکمیلی بهره‌گیری شده است.

روش تحقیق توصیفی: تحقیق توصیفی، صرفاً به توصیف جامعه می‌پردازد و هدف آن، محاسبه پارامترهای جامعه است. چنانچه محاسبه مقادیر و شاخص‌های آماری با استفاده از سرشماری تمامی عناصر آن انجام گیرد، آن را آمار توصیفی گویند. در این پژوهش، ابتدا پس از جمع‌آوری اطلاعات لازم، روند آنها طی سال ۱۳۸۳ مورد ارزیابی قرار گرفته و جدول ویژه آن طراحی شده و اطلاعات مربوط به انواع سپرده‌های بانکی طی سال ۸۳ منعکس و روند رشد آنها مشخص شده است. [۱]

روش تحقیق همبستگی: در تحقیق همبستگی، محقق با استفاده از مقادیر نمونه آماره‌ها را محاسبه می‌کند. سپس به کمک تخمین و آزمون فرض آماری، آماره‌ها به پارامترهای جامعه تعمیم داده می‌شوند. از آنجا که استنتاج آماری در مورد اثبات یا رد و یا پیش‌بینی فروض این پژوهش تنها از طریق آزمون‌های همبستگی میسر می‌باشد، لذا به منظور حصول نتیجه مناسب از روش تحقیق همبستگی بهره‌گیری شده است. [۱]

تجزیه و تحلیل فرضیه‌ها

برای تجزیه و تحلیل فرضیه‌ها، از تجزیه و تحلیل

و تخصص کم، ناکافی بودن سرمایه و ترس از ریسک سرمایه‌گذاری و... - نمی‌خواهند و یا نمی‌توانند در فعالیت اقتصادی مشارکت نمایند، به سوی اشخاصی می‌شود که برای سرمایه‌گذاری به منابع مالی نیاز دارند و در این رهگذر به جریان رشد اقتصادی کشور کمک می‌کنند.

شبکه بانکی کشور با توجه به نقش مؤثر و مهمی که امروز پول، بانک و بانکداری در رشد اقتصادی و اجتماعی جوامع ایفا می‌نماید، در زمینه رسیدن به هدف‌های کشور، وظیفه بسیار بزرگی را برعهده دارد و باید بکوشد تا به نحوی مؤثر و ثمربخش در تحقق آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران بیش از پیش سهمیم باشد.

جامعه امروز از شبکه بانکی کشور توقع دارد که ضمن کوشش در جذب سپرده‌ها، سالم‌ترین روش تخصیص اعتبارات به بخش‌های مختلف اقتصادی را انتخاب نماید. به عبارت دیگر، از ابزار پولی که پس‌اندازکنندگان در اختیار بانک‌ها قرار می‌دهند، به نفع کشور استفاده شود. [۳]

اهداف و فرضیات پژوهش

در این پژوهش، سعی بر شناسایی برخی از عوامل مؤثر در رشد سپرده‌ها و تقویت آنها با هدف سودآوری بیشتر بانک‌هاست. بنابراین، هدف اصلی پژوهش، همانا شناسایی برخی از عوامل مؤثر در رشد سپرده‌ها و تقویت آنها با هدف سودآوری بیشتر بانک می‌باشد. دستیابی به هدف اصلی پژوهش از طریق بررسی فرضیات زیر تعقیب خواهد شد:

- * بین میزان سپرده‌ها با تعداد شعب، رابطه معناداری وجود دارد.
- * بین میانگین سپرده‌های بلندمدت با کوتاه‌مدت، تفاوت‌های معناداری وجود دارد.
- * بین میزان سپرده‌ها با استفاده از تکنولوژی مدرن، رابطه معناداری وجود دارد.
- * بین میزان سپرده‌ها با تسهیلات پرداختی، رابطه معناداری وجود دارد.

روش و قلمرو تحقیق

الف) قلمرو موضوعی: پژوهش حاضر پیرامون تأمین مالی و شناسایی عوامل مؤثر در جذب سپرده بانکی می‌باشد.

ب) قلمرو مکانی: از نظر مکانی، قلمرو تحقیق کلیه شعب بانک‌های استان گیلان را دربرمی‌گیرد.

پ) قلمرو زمانی: داده‌ها مربوط به بانک‌های استان گیلان در سال ۸۳ می‌باشد.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری عبارت است از تعدادی عناصر مطلوب موردنظر که حداقل دارای یک صفت مشخصه باشند. صفت مشخصه، صفتی است که بین همه عناصر جامعه آماری مشترک و متمایزکننده جامعه آماری از سایر جوامع

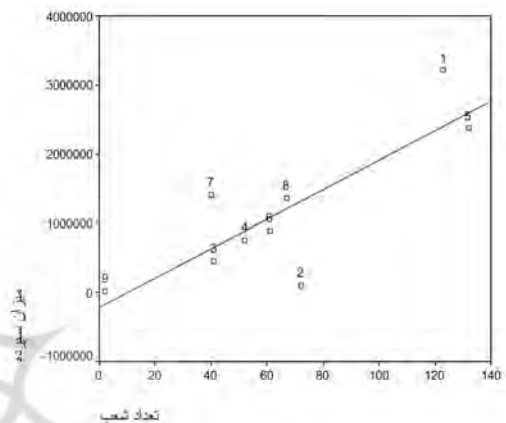
استنباطی استفاده کرده‌ایم که در زیر به بررسی هریک از این فرضیه‌ها می‌پردازیم.

فرضیه اول: بین میزان سپرده‌ها با تعداد شعب، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

برای آزمون فرضیه اول، اطلاعات مربوط به تعداد شعب و میزان سپرده هریک از شعب بانک‌های دولتی جمع‌آوری شد. پس از تهیه اطلاعات لازم از اسناد و مدارک در بانک‌ها رابطه بین دو متغیر مورد بررسی قرار گرفت. از نمودار شماره یک رابطه بین آنها قابل درک است.

نمودار شماره یک

پراکنش میزان سپرده‌ها و تعداد شعب

جدول شماره یک

جدول تجزیه و تحلیل واریانس فرضیه اول

منبع تغییر	مجموع مربعات	درجات آزادی	میانگین مربعات	F ₀	احتمال معنی‌داری
رگرسیون	۵۹۷۰۴۸۸۶۵۷۶۹۸/۱۷	۱	۵۹۷۰۴۸۸۶۵۷۶۹۸/۱۷	۱۴/۳۴۱	۰/۰۰۷
خطا	۲۹۱۴۳۳۹۲۹۴۲۶۷/۸۲	۷	۴۱۶۳۳۴۱۸۴۸۹۵/۴۰		
کل		۸			

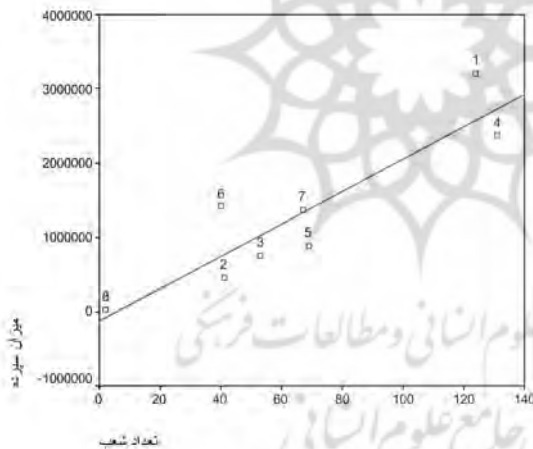
جدول شماره دو

جدول تجزیه و تحلیل فرضیه اول

شرح	میزان خطا	سطح معنی‌داری بودن	F	ناحیه بحرانی	نتیجه‌گیری
H ₀ بین میزان سپرده‌ها با تعداد شعب رابطه معنی‌داری وجود ندارد.	-/۰۵	۰/۹۵	۱۴/۳۴۱	$F \geq F_{\alpha, 1, n-2}$ $F \geq 5/59$	چون ملاک آزمون‌کننده در ناحیه بحرانی قرار می‌گیرد، لذا فرضیه H ₀ رد می‌شود و فرضیه H ₁ را می‌پذیریم.
H ₁ بین میزان سپرده‌ها با تعداد شعب رابطه معنی‌داری وجود دارد.					

نمودار شماره دو

پراکنش میزان سپرده‌ها و تعداد شعب

ضرایب رگرسیون استفاده می‌شود تا مشخص شود که B₁ رگرسیون از نظر آماری در سطح ۹۵ درصد معنی‌دار است. البته با توجه به احتمال معنی‌داری که در جدول ضرایب آمده (۰/۶۲۹)، فرض صفر بودن عرض از مبدا رد نمی‌شود، لذا از مدل بدون عرض از مبدا استفاده می‌کنیم. مدل عرض از مبدا، یعنی $Y = b_1x$ برای تحلیل رگرسیون بدون عرض از مبدا داده‌ها به شکل نمودار شماره دو است. نتایج رگرسیون بدون عرض از مبدا فرضیه اول در جدول شماره سه آمده است.

اگرچه با توجه به نمودار پراکنش، می‌توان به رابطه خطی میان میزان سپرده و تعداد شعب پی برد، اما برای استنباط نیاز به تحلیل رگرسیون است. به عبارت دیگر، می‌خواهیم فرض‌های $H_0: \rho=0$ را در مقابل فرض $H_1: \rho \neq 0$ آزمون کنیم. برای تجزیه و تحلیل نهایی رگرسیون از ملاک آزمون‌کننده F استفاده شده است که در نهایت با قرار گرفتن این ملاک در ناحیه بحرانی و یا مجاز، نتیجه‌گیری درخصوص رد یا تایید فرضیه H₀ یا H₁ صورت می‌پذیرد.

در صورتی که دو جامعه مورد مقایسه از توزیع نرمال برخوردار باشند، آماره آزمون برای نسبت دو واریانس جامعه دارای توزیع فیشتر است. آنچه مسلم است، همواره در رگرسیون از آماره فیشتر برای آزمون ضرایب رگرسیون استفاده می‌شود (جدول شماره یک).

با توجه به مقدار احتمالی معنی‌داری که از مقدار $\alpha = 0/05$ کوچکتر و نیز $F_0 = 14/341$ که از $F_{0.05, 1, 7} = 5/59$ و $F_{0.05, 7, 1} = 14/341$ بزرگتر است، فرض $H_0: \rho=0$ رد می‌شود (جدول شماره دو)، یعنی تعداد شعب بر میزان سپرده تأثیرگذار است. مدل به‌دست‌آمده نیز عبارت است از:

$$Y = 21220/826X - 214705 \quad (2)$$

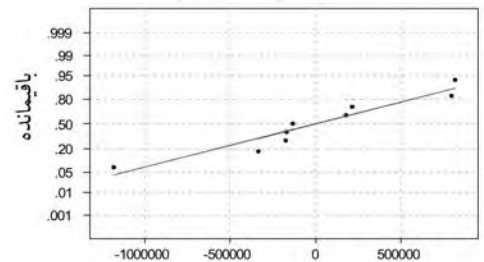
چون در رگرسیون B₀ معنی‌دار نبوده، از مدل بدون عرض از مبدا برای آزمون استفاده شده است. آنچه مسلم است، همواره در رگرسیون از آماره فیشتر برای آزمون

بانک‌ها از ابزارهای مهم انباشت سرمایه بشمار می‌روند.

متغیر وابسته	متغیر مستقل	β_1	β_0	R ²	تعداد مشاهده
میزان سپرده	تعداد شعب	۲۱۲۲۰/۸۲۶	-۲۱۴۷۰۵	۰/۶۷۲	۹

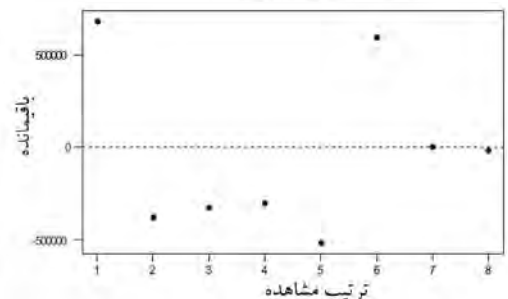
نمودار شماره سه
نمودار نرمال بودن

طرح احتمال نرمال

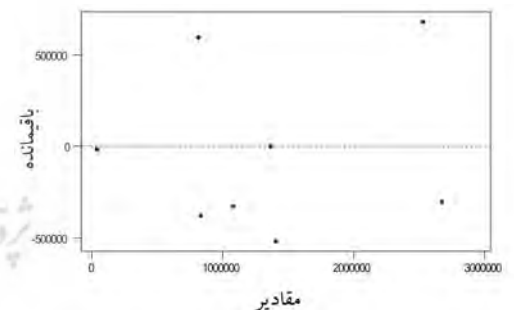
نمودار شماره چهار
نمودار همبستگی

باقیمانده در برابر ترتیب داده

نمودار شماره پنج

نمودار مانده‌ها نسبت به مقادیر برازنده

با توجه به مقدار احتمال معنی‌داری که از مقدار $a=0.05$ کوچکتر است و نیز $F_0 = 98/0.8$ که از $F = 5/59$ و 1 و $F_0/0.5$ بزرگتر است، فرض $H_0: b_1=0$ رد می‌شود. بنابراین، بین میزان سپرده‌ها و تعداد شعب رابطه معنی‌داری وجود دارد و مدل به‌دست‌آمده عبارت است از:

$$Y = 20391X \quad (3)$$

پس از به‌دست‌آوردن مدل باید توجه داشت که اعتبار مفروضاتی که در تحلیل رگرسیون در نظر گرفته می‌شوند، مورد تردید قرار گرفته و تجزیه و تحلیل به‌گونه‌ای هدایت شود که مناسبیت مدل آنطور که به صورت پیشنهادی پذیرفته شده، مورد آزمون قرار گیرد. با توجه به تابع رگرسیون رابطه (4)

$$Y_i = b_0 + b_1x_i + e_i \quad i=1, \dots, n$$

جدول شماره سه
جدول تجزیه و تحلیل رگرسیون فرضیه اول

منبع تغییر	مجموع مربعات	درجات آزادی	میانگین مربعات	F ₀	احتمال معنی‌داری
رگرسیون	۱۹۹۰۸۱۰۰۰۰۰۰۰	۱	۱۹۹۰۸۱۰۰۰۰۰۰	۰/۰۸	۰/۰۰
خطا	۱۳۲۰۸۹۰۰۰۰۰۰۰	۶	۲۰۲۹۸۴۰۰۰۰۰	۹۸	
کل	۲۱۲۲۹۰۰۰۰۰۰۰۰	۷			

جدول شماره چهار
آزمون فرضیه اول بدون عرض از مبدأ

نتیجه‌گیری	ناحیه بحرانی	F	سطح معنی‌دار بودن	میزان خطا	شرح
چون ملاک آزمون‌کننده در ناحیه بحرانی قرار می‌گیرد، لذا فرضیه H_0 رد می‌شود و فرضیه H_1 را می‌پذیریم.	$F \geq F_{\alpha, 1, n-1}$ $F \geq 5/59$	۹۸/۰۸	۰/۹۵	۰/۰۵	H_0 بین میزان سپرده‌ها با تعداد شعب رابطه معنی‌داری وجود ندارد. H_1 بین میزان سپرده‌ها با تعداد شعب رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جذب سپرده، محور و ستون عملیات بانکی است و انجام سایر وظایف و عملیات بانکی منوط به جذب سپرده است.

مفروضات مربوط به تحلیل رگرسیون عبارتند از:

- وجود رابطه خطی میان X, Y .
 - همگونی واریانس خطاها.
 - ناهمبسته بودن خطاها.
 - نرمال بودن خطاها.
- یک روش بسیار ساده برای کنترل فرض نرمال بودن، رسم نمودار باقیمانده‌ها روی کاغذ احتمال نرمال است. انحرافات اساسی از خط مستقیم اشاره بر این خواهد داشت که داده‌ها نرمال نیست.
- همانطور که در نمودار شماره سه مشاهده می‌کنید، داده‌ها از نرمال بودن تخطی نمی‌کنند. علاوه بر نمودار، از آزمون کلموگروف اسمیرنوف که برای بررسی نرمال بودن به کار می‌رود نیز استفاده می‌کنیم. آزمون کلموگروف اسمیرنوف هر یک از مشاهدات را به صورت اصلی در نظر می‌گیرد. احتمال معنی‌داری به‌دست‌آمده از این آزمون 0.815 است که از $a=0.05$ بزرگتر بوده، پس فرض نرمال بودن رد نمی‌شود.

رسم نمودار مانده‌ها نسبت به زمان جمع‌آوری داده‌ها در مورد کشف همبستگی میان مانده‌ها مفید است. نمودارهایی که گرایش به + یا - دارند، حکایت از همبستگی میان مانده‌ها دارند و این دلیل بر تخطی از پذیره استقلال مانده‌هاست.

مرحله بعد نمودار مانده‌ها نسبت به مقادیر برازنده شده را رسم می‌کنیم. اگر مدل درست باشد و پذیره‌ها برقرار باشند، باید این نمودار بی‌ساختار باشد که از نمودار مشاهده می‌کنیم که ساختاری موجود نیست، پس واریانس مانده‌ها همگون است. با توجه به ضریب تعیین به‌دست‌آمده، 0.81 مشاهده می‌کنیم که مدل انتخابی مدل نسبتاً خوبی است.

ادامه دارد

توجه:

فهرست منابع این مقاله در پایان بخش دوم خواهد آمد.